

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

ח'י היהודים בימי-הברנינים בצל הסחר והצלב - 13124

תאריך עדכון אחרון 20-04-2015

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תמאב: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמןנו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 1

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

İZMFOS: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): אלישבע אומגרטן ומרים פרנקל

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: elisheva.baumgarten@mail.huji.ac.il; mfrenkel@pluto.mscc.huji.ac.il

שעות קבלה של רצ' הקורס: יום ד 11-12

מורי הקורס:

פרופ אלישבע אומגרטן
ד"ר מרים פרנקל

תאור כללי של הקורס:

מבוא לתולדות היהודים בימי- הביניים בארץ האסלאם והנצרות.

מטרות הקורס:

להכשיר את התשתית בידע ו בשיטות מחקר לקורסים מתאימים לתואר הראשון.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:
לקראות ספרות מחקר בתחום זה בכוחות עצמם.

דרישות נוכחות (%) :

אי

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה מלאה מצגת

בשימת גושאים / תכנית הלימודים בקורס:

חיי היהודים בימי הביניים: בצל הצלב והסנה
שיעור - 13124

הפריטים המודגשים – קרייתם חובה.

שיעור 1: ימי הביניים בתולדות העמים ובתולדות ישראל
תדמית התקופה; משמעות השם; בעיות יסוד המייחדות לתקופה; ההיסטוריה היהודית-לאומית או תולדות
המייעוטים היהודיים בארץותיהם;

ח"ה בן-שושן, ימי הביניים היהודים – מה הם? בთוך: הניל, רצף ותמורה, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 359
- 378

ב"ץ דינור, ישראל בגולה, א/1, ירושלים ותל-אביב תשכ"ב, עמ' ה-יג, ל-ג

ש' אරון, 'הrhoרים על הדמוגרפיה ההיסטורית של היהודים בימי קדם ובימי הביניים', בთוך: נתיבי
הגנות ותרבות. ספר היובל לי"א טרטקובר, תל-אביב 1970, עמ' 31 - 45.

שיעור 2: מסגרת הזמן הכללית

מפת היישוב היהודי ערבי כיבושי האסלאם; היהדות בין נצרות לאסלאם. התפוצה היהודית; נפילת האימפריה הרומית.

'כ"ז, 'מקום של ימי הביניים בתולדות ישראל', בתוך: מ' בר-אשר (עורך), מחקרים במדעי היהדות, ירושלים תשמ"ו, עמ' 209 - 225

ש, ארון, גטו ואמנציפציה. האם علينا לשנות את השקפה המסורתית?' בתוך: הניל: ממדיה העולמית של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ו, עמ' 51 - 61

שיעור 3: בין אסלאם ליהדות: שיח דעתות מוצא האסלאם מן הנצרות והיהדות ומה שביניהן; ח"י מוחמד וראשת האסלאם; יחסיו של מוחמד אל היהודים.

הקראן, סורה ט: פרשת התשובה, תרגום י"י ריבלין, תל-אביב תשכ"ג, עמ' 183 - 202; תרגום א' רובין, תל אביב 2005: סורה 9, ההצהרה, עמ' 152 - 168.

S.D. Goitein, *A Mediterranean Society, II, Los Angeles* 1970, pp. 380-394

von Grunebaum, 'Eastern Jewry under Islam', *Viator, II* (1971), pp. 365-372

א' גרוסמן, 'יחסי איבה יהודים על רקעכלכלי וחברתי בחילופיות המוסלמיות במאות התשיעית והעשרה', בתוך: ש' אלמוג (עורך), *שנתה ישראל לדורותיה, ירושלים תש"מ*, עמ' 193 - 210

מ' כהן, בצל הסחר והצלב – היהודים בימי הביניים, חיפה ולוד, תשס"א, עמ' 97 - 127

שיעור 4: מעמד המשפטי והבטחוני של היהודים בארץות האסלאם שנויים במעמד היהודים לאחר התבוסות הכבוש; היהודים תחת عمر והאמים; החליפות העבאסיית; מעמד היהודים בספרד האמיה ולאחר התפלגות הנסיכויות; יהודי המغرب ומצרים תחת שלטונו הפטמיים ונאמנים; מצרים האיבית והמלוכית; מרכז החליפות ערב הגעת המונגוליים; יהודים תחת שלטון הממלוכים; נסיבות מימושם של תנאי החסות; בין מעמד בטחוני למעמד משפטי; שליט וஹון.

C. Cahen, 'Dhimma', *Encyclopedia of Islam, II*, 1983, pp. 227-231

E. Ashtor, 'Dhimma', *Encyclopaedia Judaica, V*, pp. 1604-1606

ד' קורקום, 'לאופי יחסם של שליטי האלמורදון ליהודים', ציון, לב (תשכ"ז), עמ' 137 - 160

מ' בן שושן, 'לזהותם היהודי של האנושים. עיון בהשתמדות בתקופת האלמורදון', פעים, 42 (1990), עמ' 16 - 37

'דרורי, 'פני התקופה – א' במדינת הממלוכות', בתוך: א' כהן (עורך), *ההיסטוריה של א"י*, ז, עמ' 11 - 58

'הקר, 'שיטת ה"سورגון" והשפעתה על החברה היהודית באימפריה העות'מאנית במאות הט"ז-הי"ז',

שיעור 5: בין נצרות ליהדות – שיח דעתות
העמדת התיאולוגיה; ועידות הכנסייה; הבולות האפיפיוריות; החוק הקאנוני.

מתיב א-ג, כא-כח

ב' בלומנקרנץ, 'הכנסייה הרומיית והיהודים', בתרוך: ב' רות (עורך), *תקופת האופל, תל-אביב תשל"ג*,
עמ' 42 - 59

J. Parkes, *The Conflict of the Church and the Synagogue*, New York 1934, pp. 307-344

ק' סטאו, *מייעוט בעולם נוכרי, ירושלים תשנ"ז*, עמ' 15 - 46

ג' כהן, *כעווור במראה: היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים, ירושלים תשס"ב*, עמ' 27 - 92

שיעור 6: מעמדם של היהודים בחוק החילוני בארצות הנצרות
המורשת של החקיקה הרומית; גזירות להגבלות דתיות ולהמרת דת באיטליה, בברונטיאן ובצראפת;
шибוב היהודים בקיסרות הרומית הקדושה; אויררת הרחוב והשתקפותה בדרשה ובאמנות התקופה.

א' לינדר, 'החוק הרומי בחקיר תולדות עם ישראל', דברי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 1
(תשמ"ד), עמ' 243 - 257

G. Kisch, *The Jews in Medieval Germany*, New York 1970, pp. 129-153

ש' בארון, "'מלוא הריבונות האפוסטולית' ו'шибוב היהודים' בימי הביניים", בתרוך: ספר יובל ליצחק
בער במלאת לו שבעים שנה, ירושלים תשכ"א, עמ' 102 - 124 (&הנ"ל, ממדיה העולמיים של
ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ז)

D. Abulafia, 'The King and the Jews – The Jews in the Ruler's Service', in: C. Cluse
(ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*,
Turnhout 2004, pp. 43-53

F. Lotter, 'The Scope and Effectiveness Imperial Jewry Law in the High Middle Ages',
Jewish History. 4 (1989), pp. 31-58

שיעור 7: הנהגה המרכזית בארץ ישראל ובסביבה
הישיבה בא"י ובסכל; ראשות הגולה וראשי ישיבות; מרחבי ה"רשויות"; השלטון העצמי; פולמוסים
במוסדות הנהגה המרכזיים; המנהיגים; ביטויים של הנהגה מרכזית במעשה, בסמל ובמיתום.

ח"ה בן שושן, פרקים בתולדות עם ישראל בימי הביניים, תל-אביב תש"ח, עמ' 84 - 108

א' גروسמן, ראותו הגולה בבל בתקופת הגאנים, ירושלים תשמ"ד, עמ' 45 - 75, 80 - 97
99

מ' בן שושן, 'ההנאה העצמית של היהודים בארץות האסלאם במאות ה-7 עד ה-12', בטור: א' גروسמן ו' קפלן (עורכים), קהיל ישראל. השלטון העצמי היהודי לדורותיו, כרך ב', ירושלים תשס"ב, עמ' 11 - 55

שיעור 8: צמיחת המרכזים החדשניים: מזרחה המרכז הבבלי מול המרכז הארץ-ישראל; עליית המרכזים החדשניים בצפון אפריקה, מצרים, ספרד – מיתוסים ומציאות.

ש' אסף, תקופת הגאנים וספרותה, ירושלים תשט"י, עמ' קב-קג, קכח-קל

G.D. Cohen, 'The Story of the Four Captives*', PAAJR. 29 (1961), pp. 55-131

G.D. Cohen, *The Book of Tradition (Sefer Ha-Qabbalah)*, London 1969, pp. XLIII-L,
LVI-LXII
החלק העברי: עמ' 46 - 57

שיעור 9: צמיחת המרכזים החדשניים: מערב היהודים באיטליה; עליית המרכזים החדשניים בספרד, צרפת ואשכנז – מיתוסים ומציאות

א' גROSMAN, 'הגירת יהודים אל גרמניה והתיישבותם בה במאות ט-יא', בטור: א' שנאן (עורך), הגירה והתיישבות בישראל ובארצות, ירושלים תשמ"ח, עמ' 109 - 128

א' גראביס, 'דמות האגדית של קארל הגדול במקורות העבריים של ימי הביניים', תרביץ, לו (תשכ"ג), עמ' 22 - 58

שיעור 10: מהנהגה מרכזית לקהילה מקומית: צמיחתה של הקהילה היהודית בארץות האסלאם והנצרות רעונות הסוד של הקהילה; זיקנה לעיר ולקורופריציות העירונית; מוסדותיה של הקהילה המקומית; הקהילה בארץות האסלאם והנצרות; הנהגות אזרחיות.

י' בUR, 'היסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים', ציון, טו (תש"י), עמ' 1 - 41

ח'ה בן שושן, 'מקומה של הקהילה' – העיר בתולדות ישראל', הקהילה היהודית בימי הביניים, ירושלים תשל"י, עמ' 7 - 23

מ' בן שושן, 'קשרי מغرب-מזרח' במאות הט'-הי"א: נאמנות, מחויבות, שותפות', פעים, 38 (תשמ"ט), עמ' 35 - 48

א' גROSMAN, 'הקהילה היהודית באשכנז במאות ה-10 וה-11', בטור: א' גROSMAN ו' קפלן (עורכים),

א' גראביס, 'הנחת הפרנסים בקהילות צפון צרפת במאות ה- 11 וה- 12', בתר: א' גרוסמן ו' קפלן (עורכים), קהל ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 75 - 84

שיעור 11: הפעולות הכלכלית של היהודים בארץות האסלאם פרנסות יהודית "מסורתית"; מקום היהודים במדינה ובחברה; היהודים במסחר הבין לאומי; הבנקאים היהודיים ואצילי הסוחרים; טכניות מסחריות מתחכחות; המעבר לറיבת והשלכותיו הכלכלית והחברתית; מחיות היהודים בעני עצם ובעני בני זמנו שאינם יהודים; הא-גומאליה של פרנסות היהודים בימי הביניים, נסיבותה ומשמעותה בזמןנו ולזמןם מאוחרים.

ח"ה בן שושן, פרקים בתולדות היהודים בימי הביניים, תל-אביב תש"ח, עמ' 54 - 73

מ' גיל, א"י בתקופה המוסלמית הראשונה, א, תל-אביב תשמ"ג, עמ' 184 - 230

J. Fischel, *Jews in the Economic and Political Life of Medieval Islam*, London 1937,
pp. 1-37

שיעור 12: הפעולות הכלכלית של היהודים בארץות הנצרות התמורה בעקבות מסע הצלב; הוצ祖ם בהיקף הפעולות המסחרית; המעבר לעסקי הלואאה בריבית; המשכונאות; תפקידם של ההלוואה בריבית במלוכות הפאודליות; השתלבות במהלכי הכלכלה העולמית במערב אירופה ובאזור.

מ' טוק, 'כלכלה של גרמניה במאות ה- 13 - 14; סביבה ומסגרת לפעולות הכלכלית של היהודים', בתר: נ' גרוס (עורך), יהודים בכלכלת, ירושלים תשמ"ה, עמ' 87 - 95

ח' סולובייצ'יק, הלכה, כלכה ודינמי עצמי: המשכונאות בימי הביניים, ירושלים תשמ"ה, עמ' 9 - 24

H. Soloveitchik, 'Halakha, Taboo and the Origin of Jewish moneylending in Germany', in: C. Cluse (ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, Turnhout 2004, pp. 295-303

ק' סטואו, מיעוט בעולם נוכרי, ירושלים 1997, עמ' 203 - 222

J. Shatzmiller, *Shylock Reconsidered. Jews, Money Lending and Medieval Society*, Berkeley, Los Angeles, Oxford 1990, pp. 43-99

שיעור 13: אליטות חברתיות ותרבותיות אריסטוקרטיות חברתיות; חסידות אשכנז; בעלי התוספות; פרשנות המקרא; היישוב מהטיפוס האירופי.

א' גרוסמן, 'ירושת אבות בהנהגה הרוחנית של קהילות ישראל בימי הביניים המוקדמים', ציון, נ (תשמ"ה), עמ' 189 - 220

א' מרקוס (עורך), *דת וחברה במשנתם של חסידי אשכנז, ירושלים תשמ"ג*, עמ' 11 - 23, 253 - 278
' בער, 'המגמה הדתית-החברתית של ספר חסידים', ציון, ג (תרצ"ח), עמ' 1 - 50
ח"ה בן שושן, *תולדות עם ישראל בימי הביניים*, תל אביב תשכ"ט, עמ' 133 - 140, 143 - 151
א' גרוסמן, *חכמי אשכנז הראשונים, ירושלים תשמ"א*, עמ' 416 - 440
א"א אורברג, *בעלי התוספות*, א, ירושלים תש"מ, עמ' 17 - 31

מ' ברויאר, 'לחקיר הטיפולוגיה של יישובות המערב בימי הביניים', בתוך: ע' אטקס ו' שלמון (עורכים),
פרקם בתולדות החברה היהודית בימי הביניים ובעת החדשה. מוקדים לפרופסור יעקב כ"ץ, ירושלים
תש"מ, עמ' מה-נה

שיעור 14: היצירה הרוחנית בימי הביניים המוקדמים
הישגה של תקופת הגאננים; מפעלי הפסיקה המקובצים במדראת ובמערב; המאפיינים של התרבות
היהודית-הערבית של ימי הביניים; לשאלת "טור הזהב" של תפוצות מסוימות; המאפיינים התרבותיים של
יהודאי אירופה עד למסע הצלב הראשון; בין התרבות הנוצרית לתרבות היהודית - דרכי הקלייטה
והדיכוי.

ש' אסף, *תקופת הגאננים וספרותה, ירושלים תשט"ז*, עמ' קלג-קעט
' טברסקי, 'ספר משנה תורה לרמב"ם - מגמותו ותפקודיו', דברי האקדמיה הלאומית הישראלית
למדעים, ח1/ (תשל"ב), עמ' 1 - 22

I. Twersky, 'Aspects of the Social and Cultural History of Provencal Jewry', H.H. Ben
Sasson & S. Ettinger (eds.), *Jewish Society Through the Ages*, New York 1971, pp.
185-207

ע' פליישר, 'הרהורים בדבר אופיה של שירות ישראל בספרד', פעים, 2 (תשל"ט), עמ' 15 - 20

שיעור 15: הקראים והtanנות המשיחיות במדראת
מ' גיל, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה (634 - 1099), א, תל-אביב תשמ"ג, עמ' 627 - 664

' ארדר, אבל' ציון הקראים ומגילות קומראן, תל אביב תשס"ד, עמ' 33-98
ח"ה בן שושן, פרקים בתולדות עם ישראל בימי הביניים, תל אביב תשכ"ט, עמ' 156 - 171
אי' אשcoli, התננות המשיחיות בישראל, ירושלים תשמ"ח (הדפסה חוזרת), עמ' 93 - 103, 137 - 146

שיעור 16: מקומה של ארץ ישראל בתולדות היהודים בימי הביניים המאוחרים: הלהקה ומעשה היישוב היהודי בארץ ישראל ויזמתו לתרבות; השפעת הכיבושים של הארץ על היישוב ועל מעמדו (עד הכיבוש העות'מאני); מקומה של ארץ ישראל בתודעתם של בני התקופה – יצירה, עלייה לרגל ועליה; לשאלת מרכזיותה של א"י בימי הביניים.

ו' פראוור (עורך), *ההיסטוריה של א"י* – כרך שני; שלטון המוסלמים והצלבנים, ירושלים 1981, עמ' 31 - 37, 130 - 151, 319 - 329, 335 - 351

א' רינגר, 'הקהילה היהודית בשנות הדמדיות של שלטון הצלבנים', בתרק: א' כהן (עורך), *ההיסטוריה של א"י* – כרך שביעי; שלטון הממלוכים והעות'מאנים, ירושלים 1981, עמ' 59 - 90

שיעור 17: השינויים ביחס הכנסייה כלפי היהודים במאות יב-יג' عمדת האפיפיורים הגדולים; אינוקנטיאוס הג' והואidea הלאטרנית הרביעית; מדיניותם של הונוריוס הג', גרגוריוס הת' ואינוקנטיאוס הד'; חוקי היהודים של הכנסייה.

S. Grayzel, *The Church and the Jews in the XIIIth Century, I*, Philadelphia 1933, pp. 9-83

S. Grayzel, 'The Papal Bull *Sicut Judeis*', *Studies and Essays in Honor of Abraham A. Neuman*, Philadelphia 1962, pp. 17-32

ק' סטאו, 'שנתה ישראל או אהבת הכנסייה: גישת האפיפיורים ליהודים', בתרק: ש' אלמוג (עורך), *שנתה ישראל לדורותיה*, ירושלים תש"מ, עמ' 91 - 111

שיעור 18: תמורה בוויכוח היהודי-נוצרי בימי הביניים העילאים הספרות התלמודית הופכת לנושא בוויכוח; הוויכוח נגד התלמוד; וויכוח פאריז; וויכוח ברצלונה; יצירתו של ר' יימון דוס מארטיני והשלכותיה.

ע' פונקנסטיין, 'התמורה בוויכוח הדת שבין היהודים לנוצרים במהלך הי"ב', ציון, לג (תשכ"ח), עמ' 125 - 144

ו'. עבר, 'לביקורת הויוכחים של ר' יהיאל מפאריז ושל ר' משה בן נחמן', תרבייה, ב (תרצ"א), עמ' 171 - 184

ג'. כהן, 'כעיוור במראה. היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים', ירושלים תשס"ב, עמ' 323-281

D. Berger, 'Christian Heresy and Jewish Polemic in the 12th and 13th Centuries', *Harvard Theological Review*, 68 (1975), pp. 287 - 303

שיעור 19: התגבשות הסטריאוטיפ של היהודי בדעת הקהיל באירופה עלילת הדם וההתפרחותה; עלילת לחם הקודש; היהודי והשtan; היהודי באמנות הנוצרית; "הכנסייה מול בית הכנסת"; הסטריאוטיפ בספרות.

G. Langmuir, *Toward a Definition of Antisemitism*, Berkeley 1990, pp. 209-236,
263-298

ר' בונפיל, 'יהודים והשטן בתודעה הנוצרית בימי הביניים', בთוך: ש' אלמוג (עורך), *שנת ישראלי לדורותיה, ירושלים תש"ם*, עמ' 113 - 122

שיעור 20: קווים עיקריים לתולדות היהודים באשכנז, צרפת ואנגליה אשכנז: "יסוד הקהילות הראשונות; גזירות תנתן" ובעית קידוש השם; "תור הזהב" בצל הצלב; בין תרבות נוכריות לתרבות יהודית - דרכי קליטה ודחיה; גזירות רינדפליש ב- 1298 ו"יובל האימים"; המגפה השחורה; ההתיישבות מחדש של היהודים בערים הגרמניות; גירוש היהודים במאות ה- 14 וה- 15 וחיסול החיים העירוניים בגרמניה; ההגירה לאיטליה ולמזרחה אירופה. צרפת: ההגירה מהדרום לצפון; רשי' ובית מדרשו; עליית בלוא; גירוש ראשון ב- 1181; לואי הkowski והיהודים; גירוש שני ב- 1306; ההתיישבות מחדש עד הגירוש האחרון 1394 אנגליה: ההתיישבות אחרי 1066; היסוד התרבותי הצלבתי; הפריחה במאה הי'ב; אהרן מלינקולן; הניסיון לתקן את מצב היהודים וכשלונו; גירוש היהודים ב- 1290; השנאה ליהודים אחרי הגירוש; צ'וסר.

' בער, 'גזירת תנין', ספר אסף, *ירושלים תש"ג*, עמ' 126 - 140

ר' חזן, מסע הצלב הראשון והיהודים, *ירושלים 2000*, עמ' 15 - 45

מ' ברוייר, 'המוות השחור' ושנת ישראלי, בთוך: ש' אלמוג (עורך), *שנת ישראלי לדורותיה, ירושלים תש"ם*, עמ' 159 - 171

מ' ברוייר, 'פרולוג: ימי הביניים היהודיים', בთוך: מ' ברוייר ומ' גרצ' (עורכים), *תולדות יהודי גרמניה בעת החדשה*, *ירושלים תשס"א*, כרך א', עמ' 27 - 57

ש' שוורצפוקס, 'יהודי צרפת בימי הביניים', תל אביב 2001, עמ' 175 - 199, 222 - 242, 280 - 311

ר' סט"ס, 'הדות אנגליה ובעית המירוש', בთוך: ד' כ"ץ ו' קפלן (עורכים), *גירוש ושיבת יהודי אנגליה בחילופי הזמנים*, *ירושלים תשנ"ד*, עמ' 9 - 25

שיעור 21: הדות ספרד בתקופת הרקונקיסטה הרקונקיסטה הראשונה; מדיניות השרים הנוצרים בתקופת היכובושים; בין התקופה הראשונה והשנייה של הרקונקיסטה; היהודים כגורם פוליטי-קולונייזאטור; יחסם ליהודים של המלכים הקובשים הגדולים; אלףונסו העשרי מלך קאסטיליה ויעקב הראשון מלך ארAGONIA.

' בער, *תולדות היהודים בספרד הנוצרית, מהדורה שנייה מתוקנת ומורחבת*, תל-אביב 1965, עמ' 45 - 64, 65 - 77, 82 - 96, 96 - 106

ח' ביאנארט, 'דמותה של החצרנות היהודית בספרד הנוצרית', בთוך: קבוצות עליית ושבות מנהיגות בתולדות ישראל ובתולדות העמים, *ירושלים תשכ"ז*, עמ' 55 - 71

שיעור 22: יהדות ספרד בין גזירות קנ"א לגירוש 1492
גזירות קנ"א בקסטיליה ובארAGON; בעית האנוסים; תקנות ואלייאדוליד מ- 1412; ויכוח טורטוסה
ותוצאותיו; כינוס באי כוח הקהילות מ Kraków ב- 1432; הוויכוח סביב בעית האנוסים; עלית
המלחים הקתולים והקמת האינקוויזיציה; מדיניות המלכים הקתולים כלפי היהודים; הגירוש
ותוצאותיו; גירוש פורטוגל וגזרת השמד.

' עבר, *תולדות היהודים בספרד הנוצרית*, עמ' 284 - 323, 358 - 364, 390 - 401, 413 - 444 - 474

ח' *ביינארט*, 'הshedding the Jewish population' בימי הביניים, בטור: ח' *ביינארט* (עורך), *מורשת ספרד, ירושלים תשנ"ב*, עמ' 280 - 308

ח' *ביינארט*, 'גירוש ספרד – גורמים ותוצאות', שם, עמ' 384 - 407

שיעור 23: עולם הפנימי של היהודי ספרד בימי הביניים
המתוך החברתי והאידאולוגי בספרד הנוצרית; בין ראציאNALISM דתי ואוורורואיסטי; צמיחת הקבלה.

' עבר, *תולדות היהודים בספרד הנוצרית*, עמ' 141 - 148, 154 - 165, 64 - 53

מ' אידל, 'המחשבה היהודית בספרד של ימי הביניים', בטור: ח' *ביינארט* (עורך), *מורשת ספרד, ירושלים תשנ"ב*, עמ' 207 - 223

' תא-שמע, 'הלהקה, קבלה ופילוסופיה בספרד הנוצרית – לביקורת ספר "תולדות היהודים בספרד הנוצרית", שנתון המשפט העברי, ייח-יט (תשנ"ב-תשנ"ה)', עמ' 479 - 495

א' גרוסמן, 'יצירתם ההלכתית של חכמי ספרד', בטור: ח' *ביינארט* (עורך), *מורשת ספרד, ירושלים תשנ"ב*, עמ' 150 - 173

שיעור 24: יהדות האימפריה העות'מאנית
מגורשי ספרד: קליטתם, התארגנותם, פעילותם החברתית והרוחנית; היישוב בא"י.

ח"ה בן-שושן, 'דור גולי ספרד על עצמו', בטור: הנ"ל, רצף ותמורה, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 198 - 238, 445 - 468

ח' גרבב, 'יהודי האימפריה העות'מאנית במאות ה- 16 - 17', כלכלה וחברה, *ירושלים תשמ"ג*, עמ' 9 - 76

' הקר, 'הרבנות הראשית' באימפריה העות'מאנית במאות הט"ז והט"ז', ציון, מט (תשמ"ד, עמ' 225 - 255)

' הקר, 'יוצאי ספרד באימפריה העות'מאנית במאה הט"ז – קהילה וחברה', בטור: ח' *ביינארט* (עורך),
מורשת ספרד, ירושלים תשנ"ב, עמ' 460 - 478

שיעור 25: יהדות בעולם הרפורמאנית והקונטרא-רפורמאנית
(היהודים בגרמניה ואיטליה)
לותר והיהודים; מצב היהודים בארץ הרפורמאנית; הקונטרא-רפורמאנית והשפעתה על מועד
היהודים; יהדות איטליה בתקופת הרנסנס ושליה ימי הביניים.

ח"ה בן שושן, תלמיד עם ישראל בימי הביניים, תל אביב תשכ"ט, עמ' 249 - 255

מ' ברוייר, 'פרולוג: ימי הביניים היהודיים', בתר: מ' ברוייר ומ' גרש (עורכים), תלמידות יהודית גרמנית
בעת החדשה, כרך א', ירושלים תשס"א, עמ' 62 - 78

ר' בונפייל, 'הקהילה היהודית באיטליה בתקופת הרנסנס', בתר: א' גרוסמן ו' קפלן (עורכים), קהל
ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 197 - 220

ר' בונפייל, 'יהודים הספרדים והפורטוגלים באיטליה', בתר: ח' ביאנארט (עורך), מורשת ספרד,
ירושלים תשנ"ב, עמ' 543 - 561

B. Ravid, 'From Geographical Realia to Historiographical Symbol: The Odyssey of
the World Ghetto', D.B. Ruderman ed., *Essential Papers on Jewish Culture in
Renaissance and Baroque Italy*, New York/London 1992, pp. 373 - 385

שיעור 26: יהודים בשלתי ימי הביניים: יהדות מזרח אירופה
הישוב היהודי בפולין-ליטא; חלקם של היהודים בקולוניזציה של אוקראינה; הארנדטה; מועד היהודים
בפולין-ליטא; גזירות ת"ח ות"ט.

'הילפרין, 'קורות היהודים במזרח אירופה מימי ראשונים ועד חלוקת פולין', בתר: י' הילפרין,
יהודים ויהודות במזרח-אירופה, ירושלים תשכ"ט, עמ' 9 - 30

ש' אטינגר, 'חלקם של היהודים בקולוניזציה של אוקראינה (1569 - 1648)', ציון, כא (תשט"ז), עמ'
107 - 142

שיעור 27: היהודים במערב אירופה בשלתי ימי הביניים (הולנד, צרפת, אנגליה)
האנוסים החזרים ליהדות; קהילות הספרדים במערב אירופה במאות 16 - 17.

'קפלן, 'הקהילה הפורטוגלית באמסטרדם במאה הי"ז: בין מסורת לשינוי', דברי האקדמיה הלאומית
 הישראלית למדעים, ז/6 (תשמ"ו), עמ' 161 - 181

'קפלן, הפוזה הספרדית המערבית, תל אביב תשנ"ה, 42 - 134

ו' ישראל, 'תרומתה של יהדות הספרדיות לח' הכלכלה ולקולוניזציה באירופה ובעולם החדש (המאות
 השט"ז - היל"ח), בתר: ח' ביאנארט (עורך), מורשת ספרד, ירושלים תשנ"ב, עמ' 664 - 693

חומר חובה לקריאה:

קריאת החובה כוללת את הפריטים הביבליוגרפיים המסומנים בהדגשה
שיעור 1: ימי הביניים : בין מה למה? מה הם ימי הביניים היהודיים? (אלישבע)
ההיסטוריה ותקופ; היסטוריה יהודית? מדינת התקופה; משמעות השם; בעיתות יסוד המוחdot לתקופה.

ח"ה בן-שושן, ימי הביניים היהודיים – מה הם? בთוך: הנ"ל, רצף ותמורה, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 378-359.

ו' כ"ז, מיקומם של ימי הביניים בתולדות ישראל, בთוך: מ' בר-אשר (עורך), מחקרים במדעי היהדות,
ירושלים תשמ"ו, עמ' 209 – 225
שי אරון, גטו ואמנציפציה. האם علينا לשנות את ההשכפה המסורתית? בთוך: הנ"ל: ממדיה
העולםיים של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ו, עמ' 51 – 61

Marina Rustow and Elisheva Baumgarten, "Comparative Medieval Perspectives,"
InThe Bloomsbury Companion to Jewish History (London, 2014).

5.11

שיעור 2: מסגרות המקום (מרים)
יהודים וגאוגרפיה; מפת היישובים היהודיים בשלבי העתיקה; נפילת האימפריה הרומית; כיבושי
האסלאם; העולם החדש ומיקומם של היהודים בו.

Peter Brown, *The World of Late Antiquity*, London 1971, Chapter XIV, pp. 172-187.
שלמה נאמן, כיצד צמחה תרבות המערב? מבט על ההיסטוריה של ימי הביניים, תל אביב 1981, עמ'
22-39.

אלברט חרוצני, היסטוריה של העמים הערבים, תל אביב 1996, עמ' 49-73.
שי אראון, הרגלים על הדימוגרפיה ההיסטורית של היהודים בימי קדם ובימי הביניים, בთוך: נתיבי
הגות ותרבות. ספר היובל לי"א טרטקובר, תל-אביב 1970, עמ' 31 – 45.

12.11

שיעור 3: העולם היהודי בעקבות כיבושי האסלאם (מרים)
עליתו והתגשותו של עולם האסלאם; המרכז הbabelי מול המרכז הארץ-ישראל; עליית המרכזים
החדשים בצפון אפריקה, מצרים וספרד – מיתוסים ומציאות.

אלברט חרוצני, היסטוריה של העמים הערבים, תל אביב 1996, עמ' 61-91.
ירחמי אל ברודי, צוהר לספרות הגאנום, תל אביב 1998, עמ' 13-43 (פרק ראשון).
משה גיל, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה (1099-634), תל-אביב תשמ"ג, כרך ראשון, עמ'
451-405.

א' גרוסמן, ראשונות בגלולה בבל בתקופת הגאנום, ירושלים תשמ"ד, עמ' 45 – 57, 75 – 80, 97 – 99.

G.D. Cohen, *The Book of Tradition (Sefer Ha-Qabbalah)*, London 1969, pp. XLIII-L,
LVI-LXII. 46-5. עם: החלקה העברית/LVII-LXII.

G.D. Cohen, 'The Story of the Four Captives*', PAAJR. 29 (1961), pp. 55-131

19.11

שיעור 4: חמיחת המרכזים החדשים במערב (אלישבע)
יהודים באיטליה; עליית המרכזים החדשים בספרד, צרפת ואשכנז – מיתוסים ומציאות.

א' גروسמן, 'הגירת יהודים אל גרמניה והתיישבותם בה במאות ט-יא', בתוך: א' שנאן (עורך), *匝赫ק חן ואורה לימור* (עורכים), *לידתה של אירופה, האוניברסיטה הפתוחה, תשס"ג*.
א' גראביס, 'דמות האגדית של קארל הגדול במקורות העבריים של ימי הביניים', *תרביז*, לו (תשכ"ז), עמ' 22 - 58.

Joshua Holo, Byzantine Jewry in the Mediterranean Economy (Cambridge, 2009).

Julia H.M. Smith, Europe after Rome (Oxford, 2005), 253-292

Rosamond McKitterick, The Early Middle Ages (Cambridge, 2001), 1-20.

26.11

שיעור 5: בין נצרות ליהדות – שיח דעתות (ישראל)
העמדה התיאולוגית; עידות הכנסייה; הבולות האפיפיוריות; החוק הקאנוני.
מתי א-ג, כא-כח.

J. Parkes, The Conflict of the Church and the Synagogue, New York 1934, pp. 307-344.

ק' סטאו, *מיינט בעולם נוכרי, ירושלים תשנ"ז*, עמ' 15 - 46.
ג' כהן, *כעווור במראה: היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים, ירושלים תשס"ב*, עמ' 27 - 92.

3.12

שיעור 6: בין אسلام ליהדות – שיח דעתות (מרים)
קווי הדמיון ונקודות השוני, שתי דעתות אברاهמיות, הסברים אפשריים למקור הדמיון.

מייקל קוק, מוחמד, *ירושלימותן"ג*, פרק 2, עמ' 21-31.
匝חק גולדצ'יך, הרצאות על האיסלאם, 9-19, 26-29.
אלברט חרואני, *היסטוריה של העמים הערביים*, עמ' 81-91.

10.12

שיעור 7: פולמוס בין דתינו באסלאם (מרים ג').
מה הוא פולמוס דתי ולמי הוא נועד? מקומו של הפולמוס בתרבות האסלאמית; ابن חזם אלאנדלויסי,
סמואל אלmgrabi, *סיפורו הנmir בחירה*.

חווה לצרכוס יפה, *עלמות שזרים; ביקורת המקרא המוסלמית בימי הביניים, ירושלים 1998*, עמ' 13-60.

ברנרד לויס, *היהודים בעולם האסלאם, ירושלים 1996*, עמ' 64-98 (פרק שני).

17.12

שיעור 8: ריאליה יהודית וח' יומ-יום וברצונות הנצרות (אלישבע)

*Alfred Haverkamp, "Jews and Urban Life: Bonds and Relationships," in Christoph Cluse, *The Jews of Europe in the Middle Ages*, Turnhout, 2004, 55-70
Elisheva Baumgarten, "Daily Commodities and Religious Identity", *Studies in*

24.12

שיעור 9: ריאליה יהודית וח' יומ-יום וברצונות האסלאם

S. D. Goitein, *A Mediterranean Society, The Jewish Communities of the Arab World As Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, Berkeley 1983, vol. IV, pp. 1-46 (chap. XI A 1)

31.12

שיעור 10: המשפחה היהודית בארצונות האסלאם (מרים)

המשפחה המורחבת והתא המשפחתי הגרעיני, נישואין ואהבה? פוליגמיה, אמהות ואבותות, ילדים וمتבגרים, בין אחים ואחיות,עבדים ושפחות, כבוד הורים.

ש"ד גוטיין, חברה ים תיכונית, תל אביב 2005, עמ' 409-534.

מרימפרנקל, "שאוגלינעורים; על התבגרותם מתבגרים בחברה היהודית בארצונות האסלאם בימי הביניים", 8-17 עמ' 2008, אביב 102, גליון מס' 8.

Miriam Frenkel, "Slavery in Jewish Medieval Society under Islam - A Gendered perspective", in: M. Morgenstern, C. Boudignon, C. Tietz (eds.), *Maennlich und WeiblichschufErSie*, Goettingen 2011, pp. 249-260.

abhängig גירושמן, חסידות ומורדות- נשים יהודיות באירופה בימי הביניים, ירושלים תשס"א, עמ' 63-87 (פרק שני).

מ"ע פרידמן, "ההלכה עדות לח' המין אצל היהודים שבארצונות האסלאם בימי הביניים - CISI הפנים ונישואין מתהה", פעמים 45 (1990), עמ' 98-107.

7.1

שיעור 11: המשפחה היהודית באשכנז בימי הביניים (אלישבע)

מקומו של התא המשפחתי בחברה, בין הורים לילדים, נשים ואמותות, בין אבות לילדייהם, נישואים וגיורושים, עגינות ואלמנות.

abhängig גירושמן, חסידות ומורדות- נשים יהודיות באירופה בימי הביניים, ירושלים תשס"א, 173-88, 398-458 (פרק 4, 11).

שמעה גולדין, "המושג 'משפחה' אצל יהודי צפון צרפת וגרמניה בימי הביניים", בתוך: מ' אליאב פלדמן ו' חן (עורכים), נשים, זקנים וטף, ירושלים 2001, עמ' 45-55.

א' מרקוס, טקסי ילדות, ירושלים תשנ"ח, עמ' 106-141 (פרק חמישי).

14.1

שיעור 12: מעמדם המשפטי של היהודים בארצונות האסלאם

אנשי ספר ובני חסותו; מתפיסה דתית למעמד משפטי; שיטת החסות: עקרונות ומציאות.

מרקכהן, בצל הסהר הצלב, חיפה 2001, עמ' 97-127.

C. Cahen, 'Dhimma', *Encyclopedia of Islam*, II, 1983, pp. 227-231.

Gustav Von Grunebaum, 'Eastern Jewry under Islam', *Viator*, II (1971), pp. 365-372.

ברנרד לויס, היהודים בארצונות האסלאם, ירושלים 1996, עמ' 11-63 (פרק ראשון).

21.1

שיעור 13: מעמדם של היהודים בארצונות הנצרות והשנויות ביחס הכנסייה כלפי היהודים במאות יב-יג המורשת של החקיקה הרומית; גזירות להגבילות דתית ולהמרת דת באוטליה, בbizantium ובצרפת;

шибועוד היהודים בקיסרות הרומית הקדומה; אווירת הרחוב והشتקפותה בדרשה ובאמנות התקופה; עמדת האפיקורום הגדולים; אינוקנטיאוס הג' והועידה הלאטרנית הרביעית; מדיניותם של הונוריוסה'ג', גרגוריוסה' ואינוקנטיאוס הד' חוקי היהודים של הכנסייה.

- א' לינדר, 'החוק הרומי במחקר תולדות עם ישראל', דברי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ו(תשמ"ד), עמ' 243-257.
- ש' אראון, "מלוא הריבונות האפостולית" ו"שבוד היהודים" בימי הביניים, בתרוך: ספר יובל ליצחק בער במלאת לו שבעים שנה, ירושלים תשכ"א, עמ' 102-124 (הנ"ל, ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ג).
- D. Abulafia, 'The King and the Jews - The Jews in the Ruler's Service', in: C. Cluse (ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, Turnhout 2004, pp. 43-53
- F. Lotter, 'The Scope and Effectiveness Imperial Jewry Law in the High Middle Ages', *Jewish History*. 4 (1989), pp. 31-58
- S. Grayzel, *The Church and the Jews in the XIIIth Century*, I, Philadelphia 1933, pp. 9-83
- Guido Kisch, *The Jews in Medieval Germany A Study of Their Legal and Social Status* : New York 1970, pp. 129-153.
- S. Grayzel, 'The Papal Bull *Sicut Judeis*', *Studies and Essays in Honor of Abraham A. Neuman*, Philadelphia 1962, pp. 17-32
- ק' סטאו, 'שנאת ישראל או אהבת הכנסת: גישת האפיפיורים ליהודים', בתרוך: ש' אלמוג (עורך), *שנאת לדורותיה, ירושלים תש"מ*, עמ' 91-111.

28.1

שיעור 14: צמיחתה של הקהילה היהודית בארץות האסלאם ומוסדותיה (מרימ). רענוןת היסוד של הקהילה; מוסדות הקהילה המקומית; הנוגות אזריות.

- ' עבר, 'היסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים', ציון, טו (תש"י), עמ' 1-41.
ח'ה בן שושן, 'מקומה של הקהילה - העיר בתולדות ישראל', הקהילה היהודית בימי הביניים, ירושלים תשל"ז, עמ' 7-23.
- ש' גוטמן, 'חברה ים-תיכונית', תל אביב 2005, עמ' 109-168.
מ' בן שושן, 'קשרי מغرب-מזרח' במאות הט'-הי"א: נאמנות, מחובות, שותפות', פעים, 38 (תשמ"ט), עמ' 35-48.
- מ' בן שושן, 'ההנאה העצמית של היהודים בארץות האסלאם במאות ה-7 עד ה-12', בתרוך: א' גרוסמן ו' קפלן (עורכים), קהל ישראל. השלטון העצמי היהודי לדורותיו, כרך ב', ירושלים תשס"ב, עמ' 11-55.

בסיibus.

חומר לקריאה נוספת:
רשום בסילבוס

הערכת הקורס - הרכיב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 80 %
הוראה 0 %

השתתפות 20 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דוחות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוספת / הערות: